

9 Μαρτίου 2020

Ζώντας την πρώτη ημέρα της Τεσσαρακοστής στο Άγιο Όρος

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Άγιον Όρος](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Ακολουθία της Μεγάλης Τεσσαρακοστής

Αν θέλει να ζήσει κανείς το λειτουργικό πλούτο, το θαυμαστό μυστικό μεγαλείο της Μ. Τεσσαρακοστής, πρέπει να προσπαθήσει να ξεφύγει από την επιφάνεια της. Επιφάνεια είναι αυτό που βλέπομε και που γνωρίζομε όλοι μας κατά τις Κυριακές της Τεσσαρακοστής. Έχουν πράγματι κάτι ιδιαίτερο οι Κυριακές αυτές από τις άλλες Κυριακές του υπολοίπου έτους. Τα ειδικά εορτολογικά θέματα, η υμνογραφία των, η λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου, που τελείται αντί της λειτουργίας του Χρυσοστόμου, δίνουν σ' αυτές ένα ξεχωριστό χρώμα. Αλλά οι Κυριακές της Τεσσαρακοστής είναι οάσεις μέσα σ' αυτήν. Κατ' ουσίαν βρίσκονται έξω από αυτήν. Τη γοητεία της αληθινής Τεσσαρακοστής θα την αισθανθεί κανείς μέσα στο «πέλαγος» ή στην «αυχημηρά έρημο», όπως την ονομάζουν οι Πατέρες, αυτής της ίδιας της Τεσσαρακοστής, δηλαδή των καθημερινών, από τη Δευτέρα ως την Παρασκευή τών έξι εβδομάδων που την αποτελούν.

Η Εκκλησία μας στις μοναστηριακές ακολουθίες είδε πάντοτε ένα ιδεώδη τρόπο λατρείας, γιαυτό και συν τω χρόνω αντικατέστησε τις παλαιές ιδιαίτερες ενοριακές ακολουθίες με τις μοναχικές. Ιδιαίτέρως όμως κατά την Τεσσαρακοστή προσπάθησε να μεταφέρει τη λατρεία των μοναστηριών στους κοσμικούς ναούς.

Αφού οι πιστοί δεν μπορούσαν να βγούν στην έρημο, μετέφερε τις ακολουθίες της ερήμου στις πόλεις. Θέλησε τις καταναυκτικές αυτές ημέρες να κάμει τα λαϊκά μέλη της να γευθούν τις μυστικές καλλονές των μοναστηριακών ακολουθιών· να κάμει λίγο μοναχούς τους λαϊκούς πιστούς. Και δεν είχε άδικο. Στο σύστημα των μοναχικών ακολουθιών της περιόδου της Νηστείας βρίσκεται το αποκορύφωμα ολοκλήρου του έτους. Λίγοι από το λαό μπορούν να τις παρακολουθήσουν. Δεν έχουν ούτε το διαθέσιμο χρόνο, ούτε πολλές φορές και την απαραίτητη ψυχική διάθεση. Αντιθέτως στις μονές, όπου η λατρεία του Θεού αποτελεί το κέντρο της ζωής των μοναχών και το βασικό ενδιαφέρον των αφιερωμένων αυτών ανθρώπων, η εκκλησιαστική ακολουθία της περιόδου της Τεσσαρακοστής γίνεται το εντρύφημα και η μοναδική σχεδόν απασχόληση των πατέρων.

Θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια ασθενική σκιαγραφία του λειτουργικού περιεχομένου μιας ημέρας της Τεσσαρακοστής.

Κατά βάση οι ακολουθίες της Τεσσαρακοστής είναι και κατά τον αριθμό και κατά το διάγραμμα οι ίδιες με τις μοναχικές ακολουθίες του υπόλοιπου έτους. Εκείνο που τις διακρίνει είναι το πιο αρχαϊκό τους περιεχόμενο, η παρεμβολή καταναυκτικών τροπαρίων και το ιδιαίτερο μήκος που προσλαμβάνουν με την προσθήκη περισσότερων ψαλμών, αναγνώσεων και άλλων λειτουργικών στοιχείων. Οι ακολουθίες αριθμούνται σε επτά, κατά το ψαλμικό «Επτάκις της ημέρας ήνεσά σε»(Ψαλ. 118,164), αλλά στην ουσία είναι περισσότερες. Η ευλάβεια των μοναχών θέλησε να τις επαυξήσει με προσθήκες και άλλων ακολουθιών, έτσι ώστε η δοξολογία του Θεού κατά την πιο ιερή περίοδο του έτους να είναι σχεδόν ακατάπαυστη. Κάθε μια ακολουθία αντιστοιχεί σε μια ωρισμένη περίοδο της ημέρας ή της νύκτας. Είναι ένας σταθμός προσευχής που καθαγιάζει ένα τμήμα του εικοσιτετραώρου.

Η προσευχή αρχίζει με την ακολουθία του Μεσονυκτικού· τα μεσάνυκτα θεωρούνται ως ο πιο κατάλληλος για την προσευχή χρόνος. Μέσα στην ησυχία και στη γαλήνη του κόσμου οι μοναχοί αγρυπνούν και προσεύχονται. Περιμένουν την έλευση του Νυμφίου, του Χριστού, που έρχεται κατά το Ευαγγέλιο, «μέσης νυκτός» (Ματθ. 25,6).

Στην ακολουθία του μεσονυκτικού συνάπτεται η ακολουθία του Όρθρου, η εωθινή (πρωινή) προσευχή. Από τις ιδιορρυθμίες που χαρακτηρίζουν την Τεσσαρακοστή θα δούμε δύο χαρακτηριστικά σημεία· την ψαλμωδία του «Αλληλούϊα» με τα τριαδικά και το φωταγωγικό. Το «Αλληλούϊα» ψάλλεται στον ήχο της εβδομάδας σαν επωδός της ωδής του Ησαΐα «εκ νυκτός ορθρίζει το πνεύμα μου προς σε ο Θεός»(Ησ. 26, 9-15). Τα τροπάρια που το συνοδεύουν, τα τριαδικά, αποτελούν μια θαυμαστή συμφωνία με το «Αλληλούϊα» και την ωδή του Ησαΐα. Είναι η πρώτη

ψαλμωδία που ακούεται στους ναούς μέσα στο σκοτάδι και στη σιγή της νύχτας. Όλα μαζί συνιστούν μια προτροπή, μια πρόσκληση προς δοξολογία του τριαδικού Θεού από ολόκληρη τη κτίση. Οι άνθρωποι ενώνονται με τους αγγέλους για να ψάλλουν τον τρισάγιο ύμνο στην τρισυπόστατη Θεότητα: «Άγιος, άγιος, άγιος». Πιο κατάλληλος εναρκτήριο ύμνος για την απαρχή της δοξολογίας δεν ήταν δυνατόν να βρεθεί. «Αλληλούϊα»- Αινείτε τον Θεόν. Η Τεσσαρακοστή είναι η περίοδος του «Αλληλούϊα»-του αίνου του Θεού.

Προς το τέλος του όρθρου χαιρετίζεται η έλευση του φωτός της ημέρας. Τότε ψάλλονται τα φωταγωγικά τροπάρια, ένα για κάθε ήχο. Αποτελούν ευχαριστία για την αποστολή του υλικού φωτός και δέηση για την έκχυση του νοητού φωτός, του φωτισμού του Χριστού στις ψυχές μας.

Οι ακολουθίες των ωρών είναι τέσσερις.

- η Α΄ (Πρώτη), που αποτελεί μια επέκταση του όρθρου και μια αίτηση ευλογίας των έργων μας, που αρχίζουν την ώρα αυτή- 7 π.μ περίπου.
- Η Γ΄(Τρίτη), 9 π.μ, είναι η ώρα της καθόδου του αγίου Πνεύματος στους αποστόλους κατά την ημέρα της Πεντηκοστής. Στους ψαλμούς, στα τροπάρια και τις ευχές της ακολουθίας της ώρας αυτής κυριαρχεί το θέμα αυτό. Η δοξολογία και η δέηση για την αποστολή του αγίου Πνεύματος και σ' εμάς.
- Η Στ΄ (Έκτη) ώρα (12 το μεσημέρι) και η Θ΄ (Ενάτη- 3 μ.μ) παίρνουν τα θέματα τους από το πάθος του Κυρίου. Η Στ΄ είναι η ώρα της σταυρώσεως και η Θ΄ η ώρα του θανάτου- του «Τετέλεσται». Στην Θ΄ ώρα συνάπτεται και η ακολουθία των Τυπικών. Και σ' αυτή, σαν συνέχεια του θέματος της Θ΄ ώρας, ακούεται η ψαλμωδία της φωνής του ληστή στο σταυρό «Μνήσθητι μου, Κύριε, όταν έλθης εν τη βασιλεία σου» (Λουκ.23,42), που ψάλλεται σαν επωδός των μακαρισμών του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου. Είναι μια υπενθύμιση του ευαγγελικού νόμου, αλλά και μια απάντηση του ταπεινού πιστού στα λόγια του Χριστού: Είπες, Κύριε, ότι είναι μακάριοι - ευτυχείς οι πτωχοί τω πνεύματι, οι πραείς, οι ελεήμονες... Εγώ δεν είμαι τίποτε απ' αυτά, γι' αυτό σου φωνάζω σαν το ληστή το «Μνήσθητί μου, Κύριε».

Δεν μας μένει καιρός να μιλήσουμε για την ακολουθία του κατανυκτικού εσπερινού με τα θαυμαστά του τροπάρια, τους ψαλμούς και τα αναγνώσματα, ούτε για την καρδιά των ημερών των Νηστειών, τη λειτουργία των Προηγιασμένων δώρων.

Μόνο δυο λόγια για το Μέγα Απόδειπνο, την ακολουθία που κατακλείει την ημέρα. Είναι μια μακρά ακολουθία, που συνιστά δέηση για την άφεση των αμαρτιών της ημέρας και την ειρηνική και ασκανδάλιστη διέλευση της νύκτας.

Τελειώσαμε τη σύντομη αναδρομή στο λειτουργικό περιεχόμενο των ιερών ημερών της Τεσσαρακοστής. Δεν ήταν παρά μια ασθενική σκιαγραφία. Μια μικρή ανθοδέσμη από τον απέραντο ανθόκηπο της. Μια παρόρμηση για να θελήσουμε να μπούμε σ' αυτόν και να τον γνωρίσουμε προσωπικά, εμπειρικά οι ίδιοι.

Πηγή: *Ιωάννου Μ. Φουντούλη, Λογική Λατρεία, Θεσ/κη 1971, σ. 40-48.*